

Arki ja erityisyys lastensuojelu- laitoksessa

-Lastensuojelulaitoksen käsikirja

Noora Aarnio

yhteistyössä

Seinäjoen kaupunki, Etelä-Pohjanmaan Lape-hanke ja kan-
sallinen lapsiperhepalveluiden muutosohjelma

Sisällys

1. JOHDANTO	3
1.1 LAPSEN OIKEUKSIEN SOPIMUS SIIJAISHUOLLON KIVIJALKANA	4
2. KEHITTÄMISPROSESSI ETELÄ-POHJANMAALLA	4
2.1 KEHITTÄMISPROSESSI	4
2.2 LASTENSUOJELUN TERAPEUTTISEN LAITOSKASVATUKSEN MALLINNUS TYÖSKENTELYN POHJANA	5
3. NUORET, VANHEMMAT JA AMMATTILAISET ASIAANTUNTIJOINA	6
3.1 TIETO TUO TURVAA NUORELLE SIIJOITUKSEN ALKUVAIHEESSA	6
3.2. TUNTEIDEN KÄSITTELY AUTTAA VANHEMPAA SOPEUTUMAAN NUOREN SIIJOITUKSEEN	7
3.4 SOSIAALITYÖNTEKIJÄN ROOLI SIIJOITETUN NUOREN ELÄMÄSSÄ JA VANHEMMAN RINNALLA	9
3.5 KÄYTÄNNÖN VINKKEJÄ NEUVOTTELUTILANTEISIIN	9
3.5 LÄHEIS- JA VIRANOMAISVERKOSTOT SIIJOITUKSEN AIKANA	10
3.7 SIIJOITUKSEN PÄÄTTYMINEN	12
4. NUORI, VANHEMMAT JA AMMATTILAISET SAMALLA KARTALLA	13
4.1 ARKI JA ERITYISYYS LASTENSUOJELULAITOKSESSA	13
4.2 67 TEESIÄ LASTENSUOJELULAITOKSEN ARKEEN	15
4.3 SIIJOITUKSEN PROSESSI	17
4.4 MONITOIMIJAISSUUS LASTENSUOJELULAITOKSESSA	18
4.5 JATKOKEHITTÄMISEN AIHEITA	19
LÄHTEET	21
LIITE 1 NUOREN ALKUHAASTATELU	23
LIITE 2 TOIPUMINEN TAPAHTUU VUOROVAIKUTUKSESSA -KYSYMYS-PATTERI	27
.....	28

1. Johdanto

Valtakunnallisesti on tapahtunut suuri muutos liittyen lastensuojelulaitosten toiminnan yksityistämiseen. Vielä vuonna 1988 yksityisiä lastensuojelulaitoksia oli 23% koko palvelutuotannosta, mutta vuonna 2018 osuus on jo 90%. (Heino & Porko 2018.) Etelä-Pohjanmaalla on asukasmäärän nähden paljon yksityisiä lastensuojeluyksiköitä, keväällä 2017 niitä oli yhteensä 17. Suurin osa yksiköistä on perusyksiköitä (1:1), mutta viime aikoina on tullut lisää myös tuetumpia ja erikoistuneita yksiköitä. Yksi mahdollisesti vaativan tason osasto on perusteilla Lasten- ja nuortenkoti Vanamoon keväällä 2019 (Eskoo). Julkisenä palveluna lastensuojelulaitostoimintaa alueella on vain Seinäjoella Lastenkoti Pajurinteessä, jossa on 7 paikkaa ja Eskoossa Vanamossa 14 paikkaa (perusteilla uusi osasto). Jo ennen Lape-hankkeen alkamista Seinäjoen kaupunki saattoi alkuun hankkeen uuden julkisen lastensuojelulaitoksen perustamisesta, johon varataan ensin 14 paikkaa ja myöhemmin 7 lisäpaikkaa. Seinäjoen kaupunki on siten toiminut valtavirtaa vastaan lastensuojelulaitostoimintaa ajatellen. Valmistelutyö aloitettiin keväällä 2016 ja prosessin aikana on kulkenut rintarinnan viranhaltijoiden valmistelutyö sekä kehittämistyö yhteistyössä Etelä-Pohjanmaan Lapen kanssa kevästä 2017 alkaen. Uusi 14-paikkainen lastensuojelulaitos, Törnävänpuisto, on aloittanut toimintansa joulukuussa 2018. Uusi lastensuojelulaitos on toiminut lastensuojelulaitoksiin liittyvän kehittämistyön alustana Etelä-Pohjanmaan Lape-hankkeessa.

Kehittämistyön pohjana on käytetty THL:n laatimaa [Lastensuojelun terapeuttisen laitospalvelun](#) mallinnusta (Närhi & Timonen-Kallio & Yliruka 2017), joka on valtakunnallisestikin Lape-hankkeessa sijaishuoltoa koskevan kehittämistyön pohja. Mallinnus on muodostettu yhteiskehittämisen keinoin, mikä tarkoittaa sitä, että asiakkaat, ammattilaiset ja tutkijat asettuvat tasavertaisina kehittämään palveluita. Tiedonmuodotuksena hyödynnetään asiakkaan ja ammattilaisen tietoa sekä tutkittua tietoa. Paikallinen kehittäminen aloitettiin sijoitettujen nuorten ja heidän vanhempiensa ryhmien toiminnalla keväällä 2017. Nuoret laativat laitoksen toimintaan hyödynnettävän haastattelulomakkeen (Liite1), johon he ovat suunnitelleet sopivia kysymyksiä esitettäväksi laitokseen tulevalle nuorelle. Ammattilaisten tieto on koostettu moniammatillisesti. Lastensuojelulaitoksessa työskentelevien lisäksi myös sosiaalityö, koulu ja Etelä-Pohjanmaan sairaanhoitopiiri ovat tuottaneet tietoa toiminnan suunnittelua varten. Kaikki kehittämistyö juurrutetaan sekä Pajurinteen että uuden laitoksen toimintaan. Myös muut lastensuojelulaitoksen voivat hyödyntää tähän käsikirjaan koostettua tietoa. On huomioitava, että uusi laitos on nuorille suunnattu perusyksikkö, jolloin eri ikäluokille suunnatut tai tuetummat yksiköt voivat huomioida niiden toimintaan liittyvät erityispiirteet.

Sijaishuollon moninaisuus huomioiden syntyi tarve sille, että ammattilaiset saavat väliin jäsentää omaa ajatteluaan ja pohtia oman vuorovaikutuksen mahdollisuuksiin sijoitetun nuoren ja hänen verkostojensa kanssa. Terapeuttisen laitospalvelun mallinnuksen lisäksi kehittämistyössä on hyödynnetty sijoitetun lapsen subjektiivisen hyvinvoinnin teoriaa (Wood & Selwyn 2017). Näiden teoreettisten viitekehysten ja kehittämisprosessin pohjalle on luotu ammattilaisten reflektiivistä ajattelua tukeva "Toipuminen tapahtuu vuorovaikutuksessa" –kysymyspatteri, jota on kokeiltu eri laitostoimijoiden kanssa. Kysymyspatteri on tämän käsikirjan liitteenä. (Liite 2) Paikallisessa kehittämisprosessissa kehittäjänuoret ja –vanhemmat korostivat sijoituksen alkuvaiheen merkitystä. Prosessin seurauksena on kirjoitettu artikkeli [Toipuminen tapahtuu vuorovaikutuksessa –Miten ammattilaiset voivat tukea nuorta ja vanhempia sijoituksen alkuvaiheessa](#). Artikkelissa on jäsennetty tarkemmin sitä, miten positiivinen, terapeuttinen vuo-

rovaikutus nuoren kanssa voi jäsentyä tuetun reflektiivisen pohdinnan kautta. (Aarnio 2018.)

Lastensuojelulaitoksessa korostuu tavallinen arki, mutta on muistettava, että sijoitus on myös juridinen päätös. Prosessissa on eroja riippuen siitä, tehdäänkö sijoitus avohuollon sijoituksena, kiireellisenä sijoituksena vai huostaanottopäätöksenä (Lastensuojelulaki 417/2007). Nuorilla ja vanhemmilla on vaikeita kokemuksia taustallaan ja lisäksi itse sijoitus on vaikea kokemus. Usein sijoitusten taustalla on myös puutteita saaduissa palveluissa. (Laakso 2009; Heino ym. 2016.) Tässä käsikirjassa koetetaan yhdessä tuotetun tiedon avulla tarkastella Lastensuojelun terapeuttisen laitospäätöksen mallinnuksen näkökulmia sekä kirjoittaa auki siinä tuotettuja periaatteita konkreettiseksi toiminnaksi lastensuojelulaitoksessa. Käsikirja ei ole tieteellinen artikkeli vaan moniääninen puheenvuoro. Koetamme vastata kysymykseen: Millaista vuorovaikutusta lastensuojelun terapeuttinen laitospäätös tarkoittaa nuorten, perheiden ja ammattilaisten välillä?

1.1 Lapsen oikeuksien sopimus sijaishuollon kivijalkana

Suomi on ratifioinut Lapsen oikeuksien sopimuksen vuonna 1991. Tämä tarkoittaa sitä, että Suomi on sitoutunut noudattamaan sopimuksen periaatteita. Lapsen oikeudet eivät ole tarveharkintaisia, eikä niitä voida ottaa pois keneltäkään lapselta missään olosuhteissa. ([Unisef verkkoaineisto](#)) Sijaishuollossa lapsen oikeuksien noudattaminen korostuu, koska huostaanotto tai kodin ulkopuolelle sijoittaminen itsessään jo vaikuttaa lapsen oikeuksiin. Tärkeimmät sijaishuoltoa koskevat artikkelit Lasten oikeuksien sopimuksessa ovat (Närhi ym. 2017):

Artikla 2. Lapsen oikeudet kuuluvat jokaiselle lapselle. Ketään lasta ei saa syrjiä hänen ominaisuuksiensa, mielipiteidensä tai taustansa vuoksi.

Artikla 3. Tehtäessä lapsia koskevia päätöksiä on aina ensimmäiseksi otettava huomioon lapsen etu.

Artikla 12. Lapsella on oikeus ilmaista mielipiteensä kaikissa itseään koskevissa asioissa. Lapsen mielipide on otettava huomioon hänen ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti.

Artikla 13. Lapsella on oikeus hakea, vastaanottaa ja levittää tietoa ja ajatuksia voidakseen vapaasti ilmaista itseään, kunhan se ei loukkaa muiden oikeuksia.

Artikla 20. Lapselle, joka on tilapäisesti tai pysyvästi vailla perheen turvaa tai jonka edun mukaista ei ole antaa hänen pysyä perhepiirissä, on oikeus valtion antamaan erityiseen suojeluun ja tukeen.

2. Kehittämisprosessi Etelä-Pohjanmaalla

2.1 Kehittämisprosessi

Kehittämisprosessiin on osallistunut kaikkiaan 3 sijoitettua nuorta ja 3 vanhempaa (kutsuttuina 5 nuorta ja 5 vanhempaa) ja n. 100 ammattilaista. Käsikirjan tiedon tuottamiseen on siis osallistunut laaja joukko toimijoita. Tässä käsikirjassa ei kuvata tarkemmin eri prosessin vaiheita, mutta yksi tärkeä tulos on se, että johtavien viranhaltijoiden

vahva sitoutuminen kehittämiseen on tuottanut myös hyvän tuloksen koko prosessiin. Koko palvelukenttä on ollut Seinäjoella mukana kehittämässä uuden lastensuojelulaitoksen toimintaa. Samalla on tullut esille se, miten samalla tavoin nuoret, vanhemmat ja ammattilaiset näkevät hyvän arjen lastensuojelulaitoksessa.

Kehittämisprosessi:

Kevät 2017: Sijoitettujen nuorten (4 krt) ja vanhempien ryhmä (4 krt)

Syksy 2017: Kehittämissiltapäivä Laitos lastensuojelussa Seinäjoella 1.9.2017

Kevät 2018: Lastensuojelulaitos Pajurinteen (Seinäjoki) 4 kehittämispäivää

Kevät 2018: Helsingin kaupungin lastensuojeluyksiköihin tutustuminen

Kevät 2018: Pääkaupunkiseudun Lapen yhteiskehittämispäivään osallistuminen

kevät 2018-syksy 2018: Kansallisiin lastensuojelun kehittäjäkokouksiin osallistuminen

Kevät 2018: Pienten yksityisten Etelä-Pohjalaisten sijaishuoltoyksiköiden kehittämispäivät (3 krt)

Kevät 2018-syksy 2018: Julkisten ja yksityisten Etelä-Pohjanmaalla toimivien lastensuojelulaitosten työryhmä (5 krt)

Kevät 2018: Sijoitettujen nuorten yhteisten asiakassuunnitelmien kokeilut nuorisopsykiatrian ja lastensuojelun kesken (Erityis- ja vaativan tason työryhmä EP LAPE)

Syksy 2018: Uusi lastensuojelulaitos Seinäjoelle -nuoret, vanhemmat ja ammattilaiset samalla kartalla yhteiskehittämispäivä 15.11.2018

Syksy 2018 Lasten- ja nuorten koti Vanamon kehittämispäivä 6.11.2018

Syksy 2018: Lastensuojelulaitos Pajurinteen, uuden laitoksen työntekijöiden ja Seinäjoen kaupungin sosiaalityöntekijöiden kouluttautuminen kriisi- ja traumanäkökulmaan (Pesäpuu)

Syksy 2018: Artikkelit Toipuminen tapahtuu vuorovaikutuksessa –Miten ammattilaiset voivat tukea nuorta ja hänen vanhempiaan sijoituksen alkuvaiheessa?

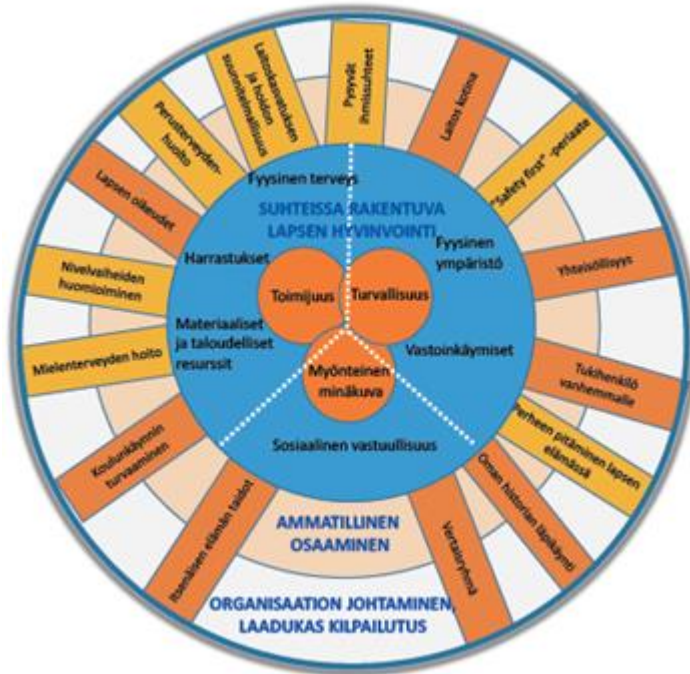
Syksy 2018: Arki ja erityisyys lastensuojelulaitoksessa –lastensuojelulaitoksen käsikirja

Kevät 2019: Jatkuva juurruttaminen

2.2 Lastensuojelun terapeuttisen laitospedagogian mallinnus työskentelyn pohjana

Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelman (LAPE) kantavana teemana on palveluiden integrointi ja siten parempi vaikuttavuus ([STM verkkomateriaali](#)). Palveluiden integrointi koskee myös lastensuojelulaitosten toimintaa. Lastensuojelun terapeuttisen laitospedagogian mallinnuksen tärkeänä elementtinä on vuorovaikutus ja sen myötä rakentuvan lapsen hyvinvointi. Tarvitaan turvallisuutta, lapsen oman toimijuuden ja myönteisen minäkuvan tukemista sekä kaikkien palveluiden tuen integroimista lastensuojelulaitoksen arkeen. (Närhi & Timonen-Kallio & Yliruka 2017.) Terapeuttisen orientaation pääperiaatteita ovat turvallisuus, perheen kanssa työskentely, kaiken tuen integroiminen arkeen ja jatkuva tutkimuspohjainen kehittäminen. Terapeuttinen orientaatio ei tarkoita terapiaa vaan arjen suhteissa rakentuvaa hyvinvointia. (Whittaker ym. 2016.) Paikallisessa kehittämisprosessissa nousivat esiin samankaltaiset teemat: kriisin huomioiminen, vuorovaikutus, perheelle tarjottava tuki, yksilöllisyys, yhdessä tekeminen ja yhteistyö, tavallinen arki ja turvallisuus.

Suhteissa rakentuva lapsen hyvinvointi (Yliruka 2017):

(Närhi ym. 2017)

Etelä-Pohjanmaan Lape -hankkeessa on toiminut Lastensuojelulaitostoimijoiden työryhmä, jonka kokoontumisia on ollut yhteensä viisi. Työryhmä koostui sekä julkisten että yksityisten lastensuojelulaitosten edustajista. Työryhmässä keskusteltiin mallinnuksen teemoista opintopiirimäisesti ja nämä keskustelut ovat mukana tässä käsikirjassa. Työryhmäläiset kokivat työskentelyn mielekkäänä ja he kertoivat työryhmän toimineen osaltaan työnohjauksellisenä. Tapaamisilla on käsitelty Lastensuojelun terapeuttisen laitokasvatuksen mallinnuksen teemojen turvallisuuden, myönteisen minäkuvan sekä toimijuuden kautta.

Lastensuojelulaitoksen toimintaan vaikuttavat monet muutkin tekijät kuin vain laitoksen työskentelyyn liittyvät tekijät. Esimerkiksi resurssit, johtaminen, tilaratkaisut ja osaaminen ratkaisevat sen, millä tavoin lapsi tai nuori ja hänen perheensä tulee kohdatuksi lastensuojelulaitoksessa. Kyse on myös siitä miten ammattilaisten yhteistyö sujuu koulun, lastensuojelulaitoksen ja hoitotahojen välillä. Sijaishuollon prosessin sujumiseen vaikuttavat useat toisiinsa vaikuttavat tekijät. (Närhi ym. 2017.) Näitä eri tekijöitä on myös paikallisessa kehittämisprosessissa pohdittu yhdessä eri toimijoiden kesken.

3. Nuoret, vanhemmat ja ammattilaiset asiantuntijoina

3.1 Tieto tuo turvaa nuorelle sijoituksen alkuvaiheessa

Nuorten ryhmässä tuotiin esille, että liian pitkä valmistelu-aika, voi nostaa kynnyksen sijoituksen alkamiselle. Nuoret toivoivat kuitenkin, että he saavat tutustua yksikköön ennen sijoituksen alkamista ja sosiaalityöntekijän tulee kertoa sijoituksen alkamisesta etukä-

teen. Nuoret toivoivat, että tutustumiskäynnillä olisi mukana sellainen työntekijä, jonka kanssa voisi jatkaa keskustelua sijoituksen aikanakin. Tämä voisi auttaa myös siihen, että tulisi heti selväksi se henkilö, johon voi turvautua sijoituksen alussa. On tärkeää, että omaohjaajan kanssa "synkkaa" hyvin. Eräs nuori antoi ohjeeksi: "Ymmärtäminen, ei tuomitseminen. Näkökulmia voi aina kertoa."

Myös esittely laitoksessa asuville muille nuorille koetaan tärkeäksi. Nuoret toivoivat, että laitoksen puolesta järjestettäisiin muiden nuorten esittäytyminen uudelle nuorelle. Tämä madaltaisi kynnystä mennä juttelemaan heille. Nuoret toivoivat myös, että alkuvaiheessa olisi riittävästi toimintaa ja saisi aikataulun siitä, mitä tapahtuu. Nuoret toivoivat työvuorolistat esille, jotta näkee keitä on tulossa työvuoroon. Vastavuoroisuuden vuoksi olisi hyvä saada myös perustietoja työntekijöistä. "On vaikea luottaa omia vaikeita asioita sellaiselle henkilölle, josta ei tiedä itse mitään."

Nuorten näkökulmasta säännöt tulivat olla yksilölliset riippuen sijoituksen syystä ja perusteista. Nuoret toivat esille, että nykykäytännössä ei useinkaan oteta huomioon sijoituksen syitä huomioon vaan useissa laitoksissa on vielä "rauhottumisjakso", jolloin yhteydenpitoa rajoitetaan. Eräs nuorista toi esille, että ystävät olivat olleet aina hänen turvansa, perhe ei puolestaan hänen kohdallaan tuonut turvaa. Ystävien merkitys tulisikin ymmärtää erityisesti sijoituksen alkuvaiheessa, koska nuorten oman kokemuksen mukaan ystävät vaikuttavat heidän omaan hyvinvointiin merkittävästi (Laakso & Enroos 2016). Uuteen paikkaan muuttaminen voi muodostua pelottavaksi, kun yhteyttä tärkeiksi koettuihin ystäviin ei ole. Eräs nuorista koki, ettei saanut riittävästi tukea lastensuojeluyksikön työntekijöiltä sijoituksen alkuvaiheessa. Kriisitilanteen komplisoitumiseen vaikuttaa se, saako kokija riittävästi tukea kriisitilanteessaan (Shives 2012). Yhteyden katkaiseminen juuri niihin, joilta voisi saada vaikeassa tilanteessa tukea, lisää kriisitilanteessa yksin jäämisen kokemusta ja tilanne sisältää kriisin komplisoitumisen vaaran.

Nuoret näkivät tärkeänä myös sen, että heihin tutustutaan. Tämä tapahtuu luonnollisesti arjessa yhteisen olemisen kautta. Nuoret tekivät myös alkuhaastattelulomakkeen, jonka kautta he voivat kertoa tarkemmin itsestään. Siinä korostuvat nuoren omat näkemykset ja toiveet sekä esimerkiksi iloa ja surua aiheuttavat asiat. Nuorten näkökulmasta on tärkeää, että he toimivat itse tiedon antajina ja saajina. Riittävä tuki tulee olla tarjolla sekä laitoksen taholta että omasta verkostosta muutosvaiheissa sopeutumiseen. Tiedon tulee kulkea molempiin suuntiin.

Ammattilaisten keskustelussa oli näkyvässä halukkuus perehtyä terapeuttiseen orientaatioon sekä panostamiseen vuorovaikutukseen. Toisaalta keskustelussa nousi esille rajojen asettamisen ja ymmärtämisen yhteensovittaminen. Nuoret toivat esille, että rajat tuovat turvallisuutta. He muistuttivat kuitenkin siitä, että yksilöllisyys rajojen asettamisessa on tärkeää.

Nuorten näkökulmasta korostui tiedon tarve laitoksen toiminnasta sekä tiedon antaminen omasta itsestä. Myös sijoituksen aiheuttamista tunteista keskustelua kaivattiin. Sijoitettujen nuorten hyvinvoinnin näkökulmasta korostuu päätöksentekoon ja omiin asioihin vaikuttaminen muihin nuoriin verrattuna (Wood & Selwyn 2017, 31). Myös tässä kehittäjäryhmässä nuoret korostivat yksilöllisyyttä ja sitä, että he itse saisivat kertoa, miten juuri heitä tulisi kohdella.

3.2. Tunteiden käsittely auttaa vanhempaa sopeutumaan nuoren sijoitukseen

Kehittäjäryhmän vanhemmat toivoivat, että erityisesti sijoituksen alkuvaiheessa saisi mahdollisuuden puhua sijoituksen aiheuttamista tunteista ja perhetyön tulisi kuulua

automaattisesti sijoituksen yhteyteen. Sen tulisi olla vanhempien näkökulmasta laadukasta ja perustua menetelmällisyyteen. Perhetyön tulisi olla laadukasta ja sen tulisi pystyä vastaamaan myös vaativiin tilanteisiin. Ammattilaisten näkemyksen mukaan vanhemmilla tulisi olla oma työntekijä koko sijoituksen ajan. Tämä vaatii työnjaosta sopimista laitoksen, sosiaalityöntekijän ja muiden toimijoiden kesken. Vanhemman oma tausta ja mahdolliset kriisi- ja traumakokemukset vaikuttavat siihen, millä tavoin hän reagoi lapsensa sijoitukseen. Traumaorientaatioon liittyvä lämmin ja arvostava suhtautuminen voivat madaltaa kynnystä ottaa apua vastaan.

Kehittäjäryhmän vanhemmat kertoivat syllisyyden, häpeän ja epäonnistumisen tunteistaan, joita sijoitus vahvisti. Kriisitilanteessa oma käytös voi olla omituista eikä tämän perusteella tulisi tehdä päätelmiä vanhemmuudesta. Vanhemman oma vointi voi romahtaa nuoren sijoituksen, jolloin myös vanhemmat tarvitsevat tukea tunteiden käsittelyyn. Huostaanotettujen lasten vanhempien kuvausten mukaan, he eivät ole tulleet riittävästi kuulluksi lastensuojelun prosesseissa eikä heille ole tarjottu riittävästi tukea suruun ja kriisiin. (Boxall & Smeeton 2011.) Mikäli jo sijoituksen alkuvaiheessa korostuu arvioinnin näkökulma, voi se johtaa väärin päätelmiin, mikäli vanhempien tai nuoren kriisi on jäänyt huomiotta.

Laitoksen vuorotyöstä johtuva työntekijöiden vaihtuminen aiheutti sen, että joskus kehittäjäryhmän vanhemmat kokivat jääneensä vaille riittävästi tietoa. Tämä voitaisiin estää siten, että olisi määriteltävä yksi henkilö, joka pitää säännöllisesti yhteyttä perheeseen ja kertoo sekä kuulumiset että tiedottaa käytännön asioista. Kriisin huomioiminen tarkoittaa vanhempien näkökulmasta tässä yhteydessä sitä, että nimenomaan laitoksesta otetaan yhteyttä vanhempiin päin. Aivan alkuvaiheessa tiedottaminen olisi hyvä olla päivittäistä, myös pienet arjen asiat ovat vanhemmille tärkeitä. Myös sisarukset tulisi huomioida sijoituksen alkaessa. Vanhempien itsensä saattaa olla vaikea kertoa sijoituksesta perheen muille lapsille, kun on kriisi päällä. Eräs vanhemmista toi esille, että hänen kohdallaan kirjalliset materiaalit olivat haaste, koska hänellä on lukihäiriö. Tällaisten pienten asioiden huomioiminen on tärkeää, jotta varmistetaan riittävä tiedon saanti ja voidaan huomioida kriisitilanteen vaikutukset.

Sijoituksen valmistelu riippuu kehittäjäryhmän vanhempien näkökulmasta tilanteesta. Kiireellinen sijoitus voi olla helpotuskin, mutta niissä tilanteissa on vanhempien näkemyksen mukaan suuri riski traumatisoitumiselle, mikäli tilannearvio peittää. Eräs vanhemmista kertoi ylivoimaisuudesta poliisin käyttämisestä sijoituksen käynnistymiseksi, mikä muodostui traumakokemukseksi koko perheelle. Mikäli sijoitus ei ole kiireellinen, sitä tulisi valmistella koko perhe huomioiden. Kiireellisyys tai ei-kiireellisyys ei välttämättä vaikuta siihen, miten sijoitus sujuu, vaan vaikuttavammaksi nousee esimerkiksi vanhempien antama hyväksyntä sijoitukselle (Laakso & Enroos 2016, 512). Tällöin vanhempien kanssa työskentely sijoituksen aikana on olennainen osa sijoituksen vaikuttavuutta.

Vanhemmat toivoisivat saada kuulla kokemuksia muilta sijoitettujen nuorten vanhemmilta. Erityisesti sijoituksen alkuvaiheessa voi olla epätoivoinen tunnefilia, jolloin kertomukset selviämisestä voisivat antaa toivoa. Ammattilaisten ryhmässä todettiin, että tuen tarjoaminen tulisi muistaa monessa vaiheessa sijoitusta. Alkuvaiheessa perhe on saattanut kieltäytyä, mutta se ei tarkoita, että kieltäytyminen olisi voimassa myöhemmin. Vanhempien mukana oloa sijoituksen aikana voi tukea monin eri tavoin. Esimerkiksi tapaamisia voidaan järjestää lastensuojelulaitoksessa siten, että vanhempi voi yöpyä siellä tarvittaessa.

3.4 Sosiaalityöntekijän rooli sijoitetun nuoren elämässä ja vanhemman rinnalla

Seinäjoen kehittäjäryhmien nuoret ja vanhemmat toivoivat sosiaalityöntekijän roolin vahvistamista nuoren sijoituksen yhteydessä. Vanhempien ryhmässä nähtiin, että koska sosiaalityöntekijä tekee päätöksiä, tulisi hänen kanssaan voida keskustella enemmän. (vrt. Pitkänen 2011). Sosiaalityöntekijän rooli on tärkeä erityisesti laitoshoidossa olevan nuoren kannalta, koska laitoksessa on vaihtuvaa henkilökuntaa (Wood & Selwyn 2017, 31).

Huostaanotetun lapsen tai nuoren kohdalla sosiaalityöntekijän rooli entisestään korostuu. Sosiaalityöntekijällä on tällöin "Julkisen huoltajan" rooli ja hän vastaa nuoren oikeuksien toteutumisesta. (Helavirta 2016.) Myös avohuollon sijoituksessa sosiaalityöntekijällä on merkittävä rooli. Sosiaalityöntekijällä tulisi olla riittävä aika keskustella kaikkien osapuolten kanssa sijoituksen sujumisesta ja tavoitteiden suuntaamisesta nuoren ja vanhempien näkökulmasta oikeaan suuntaan.

Lastensuojelun nykykäytännöissä liiaksi korostuva arviointi voi pahimmillaan vaikuttaa siihen, että nuoren tai perheen traumakokemus vahvistuu. On oltava herkkyyttä nähdä, milloin tarvitaan tukea ja kuuntelijaa ilman arvioinnin näkökulmaa. Pienetkin kohtaamattomuuden hetket voivat aiheuttaa tilanteen komplisoitumista, kun kyse on kriisinäkökulman puutteista (vrt. Aarnio 2016). Ihanteellista olisi, että voisi tehdä lapsen tai nuoren kanssa yhdessä jotakin ja jutella myös aivan muista asioista kuin lastensuojelun prosessiin liittyvistä asioista. Kiireetön keskustelu ja tunteiden kuunteleminen ilman ratkaisuehdotuksia tukee lapsen tai nuoren osallisuuden kokemusta ja siten hänen hyvinvointiaan. (Höykinpuro & Sauramäki & Välimaa 2018.) Sosiaalityöntekijän on hyvä olla tietoinen valta-asemastaan ja siitä hänen toiminnallaan on vaikutusta lapsen toimijuuden muodostumiselle. Tarvitaan aikaa ja tilaa, jotta osallisuus mahdollistuu. Lastensuojelussa on erilaisia haastatteluorientaatioita sosiaalityöntekijän ja lapsen tai nuoren välillä. Näitä voivat olla: Selvittelevä haastatteluorientaatio, mielipidettä kartoittava haastatteluorientaatio, mitä kuuluu? –haastatteluorientaatio ja muutokseen tähtäävä haastatteluorientaatio. Nämä orientaatiot ovat tärkeitä tunnistaa ja erottaa toisistaan. (Hyvärinen & Pösö 2018.)

Kehittämisprosessissa mukana olleet sosiaalityöntekijät näkivät, ettei sosiaalityöntekijän tule tehdä vain vanhemman tai nuoren oppositiossa olemisen perusteella ratkaisuja, esim. rajoitustoimenpiteitä. Tärkeänä nähtiin sosiaalityöntekijän rooli lapsen oikeuksien toteuttajana vastaamassa nuoren kysymyksiin ja antamassa hänelle tietoa sijoituksen syistä ja kuulemassa nuoren omia ajatuksia. Kehittämisprosessissa olevat nuoret ja sosiaalityöntekijät näkivät siis samalla tavalla tärkeäksi suhteen luomisen tärkeyden. Tämän mahdollistamiseksi Seinäjoen kaupunki on tehnyt merkittävän satsauksen lastensuojelun sosiaalityön osalta: lastensuojeluun on perustettu neljä uutta virkaa vuodesta 2019 alkaen.

3.5 Käytännön vinkkejä neuvottelutilanteisiin

Nuoret, vanhemmat ja ammattilaiset toivat esille tarpeen nuoren ja vanhempien kriisin huomioimisesta neuvottelutilanteissa. Oman haasteensa voi tuoda se, että vanhempien välillä, vanhempien ja nuoren välillä tai eri viranomaisverkoston jäsenten välillä voi olla jännitteitä. Vanhemmat kertoivat, että he saattoivat käydä esim. nuorisopsykiatrin ja lastensuojelun järjestämissä neuvotteluissa vuorotellen, mikä aiheuttaa

luonnollisesti turhautumista. Läsnä ovat siis yhtä aikaa henkilökohtaisesta elämästä ja palvelupolusta aiheutuvia haasteita.

Kehittäjäryhmän vanhemmat korostivat, että vaikeiden neuvotteluiden yhteydessä olisi hyvä voida pitää taukoja, jos tilanne tulee vanhemmalle liian vaativaksi. Kriisin yhteydessä on vaikea kuulla ja ymmärtää, mitä puhutaan ja sovitaan. Vanhemmat toivoivat kriisineuvottelun yhteydessä mahdollisuutta keskustella työntekijöiden kanssa neuvottelun jälkeen ilman nuoren läsnäoloa. Vanhemmat esittivät toiveenaan myös sen, että vaikeat neuvottelut olisi valmisteltu siten, että sosiaalityöntekijä olisi haastatellut osapuolet ennen neuvottelua ja toisi nämä näkemykset esille. Neuvottelutilanteessa voi olla vaikea sanoa omia näkökulmiaan kaikkien läsnä ollessa. Myös ammattilaisten kehittämispäivässä nostettiin esille hyvänä käytäntönä se, että vanhemmat voivat saada omaa aikaa myös ennen neuvottelua. Tällöin vanhemmalla on mahdollisuus saada purkaa omia tunteita ja sosiaalityöntekijällä on mahdollisuus "tulla vanhemman rinnalle". Neuvottelun päättyessä on hyvä kysyä osallisilta, miten he kokivat neuvottelun, jotta voidaan saada tietoa järkeä jokin asia vielä käsittelemättä tai tarvitseeko joku neuvotteluun osallistuneista vielä lisätukea.

Etelä-Pohjanmaan Lape -hankkeessa toimivassa erityis- ja vaativan tason työryhmässä kokeiltiin sijoitettujen nuorten kanssa yhteistä asiakassuunnitelmaa lastensuojelun ja nuorisopsykiatrian toimijoiden kesken. Kokeilun perusteella todettiin, ettei se lisännyt ammattilaisten työmäärää, vaan asiakassuunnitelmapohja toimi hyvänä välineenä riittävän tiedon jakamiselle ja yhteisen työn sopimiselle sijoitetun nuoren, hänen perheensä ja muiden verkostojen kanssa. On kuitenkin olennaista huomioida erityisen herkällä ajatuksella sijoituksen ensimmäinen asiakassuunnitelma. Kehittäjäryhmän nuoret toivat esille, että liian suuri määrä ammattilaisia koetaan ahdistavaksi. Nuoren omat toiveet on tärkeää ottaa neuvottelutilanteessakin huomioon. Nuorella on oltava myös lupa olla osallistumatta.

Asiakassuunnitelmassa tulee ottaa huomioon sekä perheen palvelupolku sekä henkilökohtainen elämä. Aikaisemmat pettymykset palveluissa voivat vaikuttaa taustalla yhtä paljon kuin omaan elämänhistoriaan liittyvät kokemukset. Mikäli kyseessä on kriisitilanne, asiakassuunnitelma tulisi olla hyvin valmisteltu. Tämä tarkoittaa sitä, että osapuolet haastatellaan etukäteen ja tarvittaessa ammattilaiset auttavat nuoria ja vanhempia tuomaan esille omia näkökulmiaan. Asiakassuunnitelman aikana voidaan pitää taukoa, mikäli jollakin osapuolella on tarvetta rauhoittua hetken. Asiakassuunnitelmassa varmistetaan kaikkien äänen esille tuleminen ja kysytään osallisilta, miltä asiakassuunnitelma tuntui, jotta voidaan saada tietoa siitä, tarvitseeko joku osapuolista tapaamisaikaa asiakassuunnitelman jälkeen.

3.5 Läheis- ja viranomaisverkostot sijoituksen aikana

Sijoituksen alkuvaiheessa työjakoon ja moniammatillisen työn suunnitteluun tulisi kiinnittää enemmän huomiota. Nuorten ja perheiden tilanteet ja senhetkiset palvelut ovat erilaisia, jolloin ei voida luoda aina samalla tavalla etenevää prosessia kaikille nuorille. Esimerkiksi sijoituksen kynnyksellä tulee kuulostella nuorta ja vanhempia, kenen kanssa he olisivat valmiita tunnetyöhön ja keitä osapuolia tilanteessa on ylipäätään läsnä. Joskus tarvitaan lisää toimijoita mukaan esim. hoitotaho, jolloin sopivia palveluita etsitään sijoituksen aikana.

Vanhemmat toivat esille, että he kohtasivat ennakkoluuloja ulkopuolisilta lapsen tai nuoren sijoituksen vuoksi. Vanhemmat toivoivat, että sijoituksista puhuttaisiin julkisesti enemmän, jotta syntyisi ymmärrystä. Esimerkiksi kouluihin toivottiin enemmän tiedot-

tamista sijoituksista. Myös ammattilaiset näkivät, että lastensuojelulaitoksen tulisi olla osana yhteisöä, jotta päästäisiin mystiikasta pois. Koulun näkökulmasta eri lastensuojelulaitosten toiminta ja profiilit näyttävät sekavina erilaisten toimintatapojen vuoksi.

Kaikki toimijat kaipasivat tiedonkulkuun selkeyttä silloin, kun lapsi tai nuori on sijoitettu lastensuojelulaitokseen. Myös tiedon kokoamiseen kaivattiin tehokkuutta. Tiedon tuottamisessa tulee huomioida eri näkökulmat: nuoren, vanhempien ja ammattilaisten ääni tulisi kuulua. Ammattilaisten näkökulmasta hyvä toimintatapa olisi se, että hoito- ja kasvatussuunnitelma voitaisiin tehdä yhteistyössä nuoren, eri ammattilaisten ja perheen kesken. Asiakassuunnitelmissa tulee myös olla tarvittavat osapuolet läsnä, mutta nuorta ja vanhempia tulee kuulla siinä, miten suuri joukko voi osallistua heidän asiakassuunnitelmaansa.

Tavallisuuden ja erityisyyden kohtaamisen haasteet ovat läsnä myös koulumaailmassa. Pohdintaa aiheutti se, miten paljon koulun tulisi tietää lapsen tilanteesta, jotta koulussa voidaan ottaa huomioon sijoitetun nuoren tarpeet. Koulun rooli sijoituksen aikana nähtiin kaikkien toimijoiden näkökulmasta tärkeäksi. Koulun edustajat kokivat, että koulu saattoi olla usein vain tiedon tuottajan roolissa neuvotteluissa eikä heille jäänyt mahdollisuutta saada tietoa, miten juuri tämän nuoren kohdalla tulisi koulussa toimia. Koulun roolin vahvistamisesta sovittiin kehittämisprosessissa. Uuden laitoksen keskeinen sijainti Seinäjoella Törnävän alueella koetaan koulun näkökulmasta hyvänä asiana, oppilas voi sijoituksesta huolimatta jatkaa omassa koulussaan. Koululla on mahdollisuus sekä pedagogiseen tukeen (erityinen tuki, tehostettu tuki) sekä psykososiaaliseen tukeen (kuraattori- ja psykologipalvelut). Tarvittavien tutkimusten tekeminen onnistuu sijoituksen aikana, mikäli erikoissairaanhoidon potilassuhdetta ei ole jo määritelty. Koululla on myös mahdollisuus erityisiin opetuksellisiin järjestelyihin mm. koulupäivän pituuden ja sisällön räätälöinnin suhteen määrääjäksi, mikäli näin yhteisesti sovitaan.

Useilla sijoitetuilla nuorilla on myös nuorisopsykiatrian asiakkuus. Nuorisopsykiatrian näkökulmasta haasteena on mahdollinen tarve nopealle psykkisen terveydentilan arvioinnille. Tulos ei välttämättä ole oikea, kun nuori on vasta sopeutumassa uuteen tilanteeseen laitoksessa. Poikkeuksena tästä on akuutti itsetuhoisuus tai psykoottinen tila. Tällöin tehdään kiireellinen arviointi. Pakkohoitopäätökseen tarvitaan kahden lääkärin arvio (terveyskeskus ja akuuttipsykiatrian poliklinikka). Riittävän arvioinnin pohjaksi tarvitaan paljon tietoa nuoresta (historiasta, aikaisemmista hoitosuhteista jne.). Myös lastensuojelulla on usein paljon tietoa nuoresta ja hänen perheestään. Psykkisen terveydentilan arviointi olisi hyvä tehdä vasta n. 3-4 viikon kuluttua sijoituksen alkamisesta. Toisaalta tilanteessa ovat usein läsnä moninaiset tekijät, mm. kiireellisessä sijoituksessa on 30 vrk:n aikaraja. Yhteisen arvioinnin tekeminen onkin seuraava kehittämisohje. Yksilöhoitokäytien aloittaminen on ajankohtaista siinä vaiheessa, kun arviojako tehty.

Lastensuojelulla tai vanhemmille voi olla usein toive terapian aloittamisesta. Ristiriitallanteita voi tällöin syntyä toimijoiden välille. Usein hoito ei ole tarkoituksenmukaista, jos nuori ei itse ole siihen motivoitunut. Odottamalla ja myöhemmin asiaan palaamalla terapia voi olla toimivaa ja nuorta hyödyttävää. Parasta hoitoa voi olla ihan tavallinen arki sellaisessa tilanteessa, jolloin nuori ei ole valmis terapiaan. Ammattilaisten on tärkeää tietää lapsen ja nuoren normaalista psykkisestä kehityksestä. Koulutusyhteistyö onkin tärkeää. Lisäksi EPSHP:n valmistelussa on uuden laitoksen yhteistyöhön lääkärin ja sairaanhoitajan konsultaatio.

Vaikka sijoitus koskisi vain yhtä perheen lapsista, se koskee koko perhettä. Nuoret, vanhemmat ja ammattilaiset kaipasivat kokonaisvaltaisempaa työskentelyä, jossa otetaan koko perhe huomioon. Mikäli perheessä on muita lapsen tai nuoren näkö-

kulmasta tärkeitä aikuisia, tulisi myös heidät ottaa huomioon. Vanhemmat toivoivat, että ammattilaiset ottaisivat vahvempaa roolia sijoituksesta kertomisessa sisaruksille. Vanhemman oma kriisi voi vaikeuttaa vanhemman kykyä keskustella muiden lasten kanssa siitä, miksi sijoitus on tehty.

Toimijoilla on ymmärrys siitä, että salassapito aiheuttaa omat rajoitteensa. Mikäli nuori tai huoltajat vastustavat yhteistyötä läheis- ja viranomaisverkostojen kanssa, on se otettava työskentelyssä huomioon. Ammattilaisten näkemysten mukaan tämä on kuitenkin harvinaista. Kyse on enemmänkin siitä, että löytyy riittävä aika ja työnjako kaikkien osapuolten huomioimiseen. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että päätöksen tekoon liittyvät näkökulmat muuttuisivat. Esimerkiksi koulun roolina on päättää jatkossakin oppilaan oppimiseen liittyvistä näkökulmista, nuorisopsykiatria vastaa hoidosta ja lastensuojelu sijoituksiin liittyvistä prosesseista. Yhteisen tekemisen prosessit muotoutuvat pikkujalaa ja tärkeintä on se, että toimijat tukevat toisiaan tekemään työnsä mahdollisimman hyvin. Eräs vanhemmista kertoi aistineensa, etteivät ammattilaiset aina arvosta toisiaan. Ammattilaisten keskinäinen luottamus tukee myös nuorten ja vanhempien luottamusta ammattilaisten kykyyn toimia koko perheen tukena.

3.7 Sijoituksen päätyminen

Nuorten ja vanhempien näkemysten mukaan sijoituksen päätyminen voi olla uusi haaste siitä huolimatta, että se on odotettu muutos. Nuorten näkemysten mukaan tarvitaan sekä tukea että kontrollia kotiutumisen jälkeen. Tarvitaan myös kuuntelijaa, jos tulee pulmia. Nuoret korostivat, että sijaishuollon muutostilanteessa on tärkeää, että tapaa omaohjaajan etukäteen. Kotiutumisesta tai siitä, miksi ei voi kotiutua, tulisi keskustella sijoituksen aikana. Mikäli tieto tulee neuvottelutilanteessa, se tulee eteen liian yllättävästi. On myös tärkeää, että puhutaan siitä, että laitoksessa on hyvä olla. "Ei niin, että aina ollaan menossa kotiinpäin, jos se ei oikeasti ole mahdollista".

Vanhempien näkemysten mukaan nuoren tulo takaisin kotiin voi olla suuri mullistus. Eri-tyisesti tilanne voi olla haaste silloin, jos sijoitus on ollut pidempikestoinen. Lapsi on muuttanut sijaishuollossa ollessaan ja tarvitaan sopeutumista puolin ja toisin. Ylipääntään tuki tulee varmistaa riippumatta siitä kotiutuuko nuori vai itsenäistykö hän omaan asuntoonsa. Vähintäänkin tukihenkilö nähtiin sopivana tukimuotona nuorelle itsenäistymisvaiheessa. Vanhemmat toivoivat, että laitoksissa olisi riittävä osaaminen ja henkilöstömitoitus sijaishuollon muutosten välttämiseksi.

Ammattilaisten näkemysten mukaan nuorille on tärkeää saada tilaa haaveille ja unelmille, jotta oma paikka löytyy. Nuorten oman toimijuuden tukeminen on tärkeää ja silloin korostuu nuoren omien toiveiden herättely. Vanhemmat voivat olla hyvin eri vaiheessa prosessissa ja nuoren itsenäistyminen voi olla vanhemmille haaste, aivan kuten se voi olla haaste kaikille vanhemmille. Itsenäistymisen vaiheissa nuori saattaa palata aikaisempiin vaiheisiin, jolloin nuori voi vastustaa tukea sijoituksen päättyessä. On tärkeää, että tukea tarjotaan myöhemmin uudelleen, kun nuori on sitä valmis vastaanottamaan. Eräissä lastensuojeluyksiköissä järjestetään itsenäistyvien nuorten vanhemmille perheleirejä. Tavoitteena on tukea vanhempia antamaan lisää tukea nuorille itsenäistymisen vaiheessa.

4. Nuori, vanhemmat ja ammattilaiset samalla kartalla

4.1 Arki ja erityisyys lastensuojelulaitoksessa

Lastensuojelulaitoksen arjessa on näkyvissä erityisyyden ja tavallisuuden välinen jännite. Toisaalta tarvitaan tavallista arkea, toisaalta kriisin huomioimista ja riittävää osaamista. On selvää, että vaikeita kokemuksia omaavien nuorten ja heidän vanhempien kanssa tarvitaan erityistä osaamista. Toisaalta tarvitaan läsnäoloa ja ymmärtävää kuuntelua. Nämä eivät välttämättä ole ristiriidassa keskenään. Kuitenkin yksilöllisyyden varmistamiseksi riittävä henkilökuntamitoitus niin laitoksessa kuin sosiaalityöntekijöiden taholta tulee varmistaa. Perhetyön tulee olla aina osa laitoksen toimintaa. Perheen elämänhistorian huomioimisen lisäksi tulee huomioida palveluiden historia. Useiden sijoitusten yhtenä taustatekijänä voi olla riittämättömät palvelut (Heino ym. 2016), jolloin ammattilaisten tulee myös huomioida perheiden mahdollinen turhautuminen palvelupolkujen kiharaisuuden vuoksi.

Jo tulovaiheessa tulee huomioida se, onko kyseessä avohuollon sijoitus vai huostaanotto. Pidempiaikaiseksi tarkoitettu huostaanotto tarkoittaa sitä, että laitoksen tulisi voida olla kodinomainen paikka kasvaa ja kehittyä. Toisaalta huostaanottokin on väliaikainen ja jatkuvaa arviointia tarvitaan. Lyhytaikaiseksi tarkoitettu avohuollon sijoitus tarkoittaa sitä, että tarkoituksena on kuntoutus, joka johtaa kotiutumiseen n. 3-6 kuukauden päästä. Eri tulotavoista riippuen laitos voi olla koti tai se voidaan nähdä palveluna. Toisaalta lyhytaikaisenkin laitossijoituksen tulee voida tuntua kodinomaiselta. Kehittäjänuorten viestinsä oli, että laitokseenkin pitäisi voida jäädä rauhassa asumaan ilman jatkuvaa arviointia kotiutumisesta, jos se ei ole mahdollista.

Nuoret, vanhemmat ja ammattilaiset näkivät vuorovaikutuksen laitoksessa tärkeänä tekijänä. Vuorovaikutuksen tulisi sujua myös laitoksesta ulospäin. Osapuolten tulisi sopia vastuut ja tehdä yhteinen suunnitelma, jolloin osapuolten tavoitteet ovat samansuuntaisia. Nuorten ja vanhempien viesti oli, että sosiaalityöntekijän aikaa kaivattiin lisää. Ammattilaiset toivat esille myös sen, että tiedon koostamisen tulisi olla tehokasta ja sinä tulee huomioida eri näkökulmat.

Turvallisuudesta huolehtiminen määräytyy lapsen ja vanhemman tarpeiden mukaan. Erityisyksiköissä ja perusyksiköissä turvallisuus näyttäytyy eri tavoin. Joustavat säännöt ja yksilölliset ratkaisut ovat jo nyt useissa yksiköissä arkea. Toisaalta esimerkiksi kehitysvammaisten ja neapsylasten yksikössä samanlaisena pysyvät säännöt arjessa ovat olennainen osa turvallisuuden muodostumista. Perheen kanssa tehtävä työ on osa turvallisuuden rakentamista. Tarvitaan vähintään traumatietoisuuden lisääntymistä, jotta yksiköissä voidaan vastata siirtymävaiheiden haasteisiin. Lisäksi tarvitaan tukea kriisitilanteisiin, jotta sijaishuollon muutoksia voidaan vähentää. Ohjaajien tulee olla läsnä nuorten kanssa, mikä tulee ottaa huomioon myös tilaratkaisuissa. Kehittäjävanhemmat ehdottivat, että iltaisin käytäisiin vielä kierros, jossa nuorilta tarkistetaan miten he voivat. Turvallisuus syntyy läsnäolosta ja siitä, että tietää aikuinen puuttuu. Jos nuori ei koe olevansa turvassa, kehitys pysähtyy pelkoon. Fyysinen koskemattomuus pitäisi olla taattu laitoksessa.

Nuoret korostivat sitä, että välillä on tärkeää "jutella ihan tavallisistakin asioista". Läsnäolo ja yhdessä tekeminen luovat edellytyksen vuorovaikutuksen syntymiselle. Myönnteistä minäkuvaa tuetaan myös siten, että huomioidaan pienetkin asiat arjessa, esim. kysytään, miten koulupäivä on mennyt. Tärkeää ovat myös eleet ja ilmeet, positiivisen tunnelman luominen sekä arvostava rehellinen puhe. Päihteiden käyttöön tulee puut-

tua ja mahdollisuus seulojen ottamiseen on oltava laitostoimijoiden näkökulmasta. Puuttuminen on välittämistä ja lastensuojelulaitoksessa on uskallettava myös kasvat-
taa.

Toisaalta tilanteen erityisyys voidaan ottaa monin eri tavoin huomioon. Useissa yksiköissä oli käytössä lapsen tai nuoren oman historian läpikäyminen osana yksikön toimintaa. Monenlaisia konkreettisia tapoja oli käytössä, esim. elämänjana työskentely, sukupuu-työskentely, lapsen tai nuoren entisissä asuinpaikoissa vieraileminen. Joskus voidaan muistella yhdessä vanhemman ja nuoren kanssa sitä, millainen nuori on ollut pienenä. Lapsen myönteisen minäkuvan kehittymisen kannalta on oleellista myös vanhempien mukana olo työskentelyssä. Tärkeänä nähtiin, että vanhemmat saavat myös omaa keskusteluaikaa ilman nuorta. Työskentelyssä voi hyödyntää esim. Lapset puheeksi menetelmää, joka oli käytössä muutamissa paikallisissa lastensuojeluyksiköissä. Menetelmän avulla aikuisten käyttäytyminen voi saada selityksen, mikä poistaa lapsen syyllisyyden tunteita. Tällöin myös ammattilaisen ymmärrys tilanteesta lisääntyy. Kaikki kehittämistyössä mukana olleet lastensuojeluyksiköt näkivät perhetyön edellytyksenä laadukkaalle sijaishuollolle. Yhdessä yksikössä oli käytössä myös sijoitettujen nuorten vanhemmille tarkoitetut perheleirit, joita oli 4 kertaa vuodessa. Lisäksi erilaiset perhetapahtumat olivat osa yksiköiden toimintaa. Taidelähtöiset menetelmät olivat myös laajasti käytössä. Elokuvien kautta käytiin keskustelua lasten ja nuorten kanssa tai voimauttavan valokuvauksen menetelmää hyödynnettiin nuorten myönteisen minäkuvan tukemisessa.

Koulun käymisen tukeminen nähdään erityisen tärkeänä. Yhteistyötä sivistystoimen kanssa tehdään paljon ja pääosin yhteistyön koetaan sujuvan hyvin. Opettajilla saat-
taa olla tarvetta traumaoireilun ymmärryksen lisäämiseen. Etelä-Pohjanmaalla järjestettiin opettajien veso-päiviin traumanäkökulmaan ja sijoitettujen lasten näkökulmaan liittyvä koulutus syksyllä 2018. Etelä-Pohjanmaalla on useita yksiköitä, joissa on koulu samassa yksikön yhteydessä. Perusteilla on lisää tällaista yksiköitä. Osalle lapsista ja nuorista tämä on edellytys sille, että peruskoulu saadaan suoritettua. Vakavammin oireilevat nuoret tarvitsevat myös matalan kynnyksen toimintaa. Yhdessä erityisyksikössä on aloitettu työpajatoiminta, joka toimii laitoksen yhteydessä. Työpajassa nuoren on mahdollista tehdä töitä juuri oman jaksamisensa mukaan.

Hoitotahojen palveluiden yhdistämisessä laitoksen arkeen on jonkin verran haasteita, vaikka yhteistyö ja yhteinen tekeminen ovat lisääntyneet hankkeen aikana. Terapia voi joskus jäädä irralliseksi, jos terapeutti ei tee yhteistyötä laitoksen työntekijöiden kanssa. Hyvänä käytäntönä koetaan se, että omaohjaajalla on tukikäynnit lapsen/nuoren terapian yhteydessä. Tukikäynti voi olla nimityksenä osin harhaanjohtava, koska konsultaatio kulkee molempiin suuntiin. Yhteisen tekemisen lisäämistä kaivattiin terapeuttien kanssa. Toimintaterapian tekeminen laitoksen arjessa on koettu hyväksi käytännöksi. Silloin kaikki osapuolet saavat tietoa ja hyötyä arkeen.

Sijoitetuilla nuorilla on paljon harrastuksia. Arki saattaa olla kovin ohjelmoitua ja tarvitaan aikaa myös olemiselle. Usein pienet yhdessä tekemisen hetket, jotka nousevat nuorten omista ideoista, ovat kaikkein parhaimpia hetkiä. On myös tärkeää, ettei aikuisten rooli muutu ohjelmatoimistona toimimiseksi vaan lasten ja nuorten oma luovuus ja toimijuus saa tilaa.

Laitoksen ryhmädynamiikka nuorten kesken on edelleen ammattilaisten näkökulmasta tärkeä huomioida. Laitoksissa on käytössä yhteisöpalaverit, joiden tarkoituksena on huolehtia siitä, että ryhmässä kaikki saavat tilaa ja ongelmia ja iloja jaetaan yhdessä. Yksi väline ryhmädynamiikan kehittämiseen on Pääkaupunkiseudun sosiaalialan kehittämiskeskuksesta luotu [Yhteisön kokemuspeli](#), joiden kokeilemiseen lastensuojeluyksi-

köitä kannustettiin. Näitä kokeiluita ei paikallisesti vielä tässä hetkessä saatu, mutta niihin kannattaa palata myöhemmin.

Lastensuojelulaitoksen käsikirjan laatimisessa on haasteensa. Toisaalta voi olla tarve saada standardisoituja kaavioita, joista voisi tarkistaa, miten prosessien tulisi sujua. Mutta lastensuojelussa tavattaviin kompleksisiin tilanteisiin nämä kaaviot eivät aina sovi. Myös kodinomaisuuden luomisessa tällainen prosessijattelu on vierasta. Siksi lastensuojelussa tarvitaan yksilöllisen tilanteen huomioimista. Eräs ammattilainen sanoi: "Ei voi olla sellaista toimintatapaa, joka ei huomioisi lapsen yksilöllisyyttä. Kaikki asiat eivät voi mennä käytäntöihin." Tämä on tärkeä huomio, mikä vaatii mahdollisuuden sille, että ammattilaisilla on mahdollisuus reflektoida riittävästi omaa toimintaansa. Yksi väline nuoren yksilöllisen tilanteen pohtimiseen voi olla "Toipuminen tapahtuu vuorovaikutuksessa" -kysymyspatteri, jota kokeiltiin useassa työntekijäryhmässä. Sen todettiin olevan sopiva työkalu kompleksisen tilanteen jäsentämiseen ja erityisesti se toi työntekijöille välineitä pohtia omaa vuorovaikutusta lasten, nuorten ja vanhempien kanssa. Sen avulla tuli pohtineeksi myös omia vaikutusmahdollisuuksia muiden palveluiden integroimiseen lastensuojelulaitoksen arkeen. (Aarnio 2018.)

4.2 67 teesiä lastensuojelulaitoksen arkeen

Tässä kappaleessa kerrotaan teeseinä sijoituksen aikana ja loppuvaiheessa huomioitavat asiat. Taustalla on lastensuojelun terapeuttisen laitokasvatuksen mallinnus sekä tässä kehittämisprosessissa syntyneet nuorten, vanhempien ja ammattilaisten näkemykset. Lisäksi on huomioitu Pesäpuun kehittäjänuorten aikaisempi kehittämistyö. (Vario ym. 2011). Sijoituksen alkaminen on erotettu omaksi vaiheeksi tässä kehittämisprosessissa tulleen tiedon pohjalta. Se perustuu myös kriisi- ja traumanäkökulman huomioimisen perusteella muodostettuun synteesiin (Aarnio 2018).

Sijoituksen alkaminen:

1. Sijoituksen aiheuttamien tunteiden käsittely vanhempien ja nuoren kanssa
2. Lämmin kuuntelu, ei arviointia
3. Kriisin huomioiminen myös neuvottelussa (tautukset, neuvotteluiden valmistelu ja jälkipuinti)
4. Tavoitteiden asettaminen yhdessä sitten, kun alkuvaiheen kriisi on ohi
5. Riittävän tiedon antaminen ja vastaanottaminen (kirjallisesti ja suullisesti, räätälöinti)
6. Laitoksesta yhteys vanhempiin tarvittaessa päivittäin sijoituksen alussa
7. Tiedonkulun ja vastuiden varmistaminen
8. Nuoren ja hänen vanhempiensa henkilökohtaisen taustan huomioiminen
9. Nuoren ja vanhempien palvelupolun vaikutusten ja nuoren taustalla olevien sijoitusten huomioiminen
10. Koko perheen ja läheisten huomioiminen (myös sisarukset)
11. Nuorelle yhteydenpito läheisiin ystäviin lisää turvallisuuden tunnetta sijoituksen alussa
12. Perhetyön käynnistyminen
13. Riittävän ajan mahdollistaminen työntekijöiden reflektoinnille ja reflektiota tukevien työkalujen käyttäminen (vrt. systeeminen lastensuojelu)
14. Yksilöllisyys mm. hiljainen viikko, puhelimen käyttö ja yhteydenpito räätälöidään

Sijoitetun nuoren arki lastensuojelulaitoksessa ja sijoituksen päättyessä:

15. Nuorelle annetaan tietoa laitoksen toiminnasta ja sijoituksen perusteista sijoituksen aikana.
16. Nuoren kanssa vietetään aikaa ja keskustellaan ihan tavallisista asioista.

17. Nuori pitää yhteyttä tärkeisiin läheisiin
18. Nuoren koulun käyntiä tuetaan ja tehdään tarvittavat järjestelyt yhteistyössä koulun kanssa.
19. Laitoksessa toimii nuorten yhteisökokoukset
20. Haastatellaan nuoret heidän itsensä kehittämisen haastattelulomakkeen avulla
21. Nuoret osallistuvat omavalvontasuunnitelmien tekemiseen
22. Nuorille järjestetään tulevaisuudessa mahdollisuus kehittäjä- ja vertaisryhmiin
23. Lisätään tapaamisia sosiaalityöntekijän kanssa (resurssit huomioiden)
24. Nuorelle tärkeitä asioita tuetaan
25. Nuoren kanssa harjoitellaan hänelle haasteellisia asioita
26. Nuoren tausta ja aikaisemmat kokemukset palveluista otetaan huomioon
27. Säännöt luodaan nuoren tarpeiden mukaan ja hylkäämistä, lähisuhteiden katkaisemista, ruuatta jättämistä ei käytetä rangaistuskeinona.
28. Säännöt, kasvatukselliset seuraamukset (rangaistukset) ja rajoitustoimenpiteet erotetaan selkeästi toisistaan. Niistä keskustellaan nuorten kanssa ja ne käydään läpi lasten ja nuorten kanssa.
29. Nuorta motivoidaan tuen vastaanottamiseen, mutta kunnioitetaan myös hänen itsensä määrittelemiä selviytymiskeinoja. Motivaatio herää kuulluksi tulemisen kokemuksesta, siitä, että nuori on arvokas ja hänen asiansa tärkeitä.
30. Nuorelle taataan riittävä tuki myös sijoituksen jälkeen läheisten ja ammattilaisten taholta.
31. Nuorta tuetaan itsenäiseen elämään sijoituksen aikana ja sen jälkeen.

Sijoitetun nuoren vanhemmat ja läheiset:

32. Perhetyö sisältyy jokaisen nuoren sijoitukseen
33. Vanhemmille tarjotaan tulevaisuudessa mahdollisuus vertaisryhmiin.
34. Perhe huomioidaan lastensuojelulaitoksen arjessa. (juhlat ja tapahtumat)
35. Vanhemmat ovat tasavertaisia toimijoita ja heidän tuottama tieto otetaan huomioon.
36. Myös nuoren sijoituksen päättymisen käsitellään vanhempien kanssa ja tuetaan heitä uudessa elämäntilanteessa.

Menetelmät:

37. Lastensuojelulaitoksessa hyödynnetään kunkin nuoren ja perheen kanssa soveltuvia menetelmiä.
38. Taustat: Elämänjanatyöskentely, sukupuoli –työskentely, palvelupolon kartoittaminen
39. Vanhemmuuden tukeminen: Lapset puheeksi –työskentely, vertaistuki
40. Nuoren tukeminen: Voimauttava valokuvaus, vertaistuki
41. Ryhmädynamiikan tukeminen: Yhteisön kokemuspeli
42. Ammattilaisten reflektiivisen ajattelun tukeminen: Toipuminen tapahtuu vuorovaikutuksessa –kysymyspatteri muutostilanteissa

Sosiaalityö:

43. Valmistellaan sijoitus hyvin nuoren ja vanhempien kanssa keskustellen
44. Tutustutaan laitokseen yhdessä perheen kanssa (mikäli mahdollista)
45. Annetaan riittävät tiedot laitokselle sijoituksen alussa
46. Sovitaan yhteistyössä muiden toimijoiden kanssa työnjaosta
47. Tavataan nuorta ja vanhempia sijoituksen aikana
48. Annetaan nuorelle ja vanhemmille tiedot sijoituksen perusteista ja oikeuksista sijoituksen aikana
49. Luodaan kirjallinen materiaali sijoitetun lapsen ja nuoren oikeuksista, jotka käydään jokaisen nuoren kanssa läpi
50. Kootaan toimijat asiakassuunnitelmiin

51. Arvioidaan mahdollisesti muita tarvittavia hoitotahojen tarvetta yhdessä muiden toimijoiden kanssa.
52. Selvitetään tuen tarve yhdessä toimijoiden kanssa sijoituksen päättyessä
53. Valmistellaan sijoituksen päättyminen hyvin nuoren ja vanhempien kanssa keskustellen ja tuetaan perheen ja läheisten omia voimavaroja.
54. Varmistetaan, että nuorella on riittävä tuki läheisverkostosta ja ammattilaisten taholta

Neuvottelutilanteet:

55. Työntekijät voivat kokoontua sijoituksen alkuvaiheessa työnjakopalaveriin
56. Tavoiteneuvottelu pidetään vasta alkuvaiheen kriisin jälkeen, jotta nuoret ja vanhemmat saavat miettiä itse tavoitteita.
57. Omaohjaaja/sosiaalityöntekijä haastattelee nuoren ennen neuvottelua, perhe-työ/sosiaalityöntekijä tapaa vanhemmat ennen neuvottelua
58. Neuvottelussa pidetään tarvittaessa taukoa, mikäli joku osapuolista tarvitsee hengähdysaikaa.
59. Neuvottelun jälkeen on mahdollisuus puhaltaa tunteita.

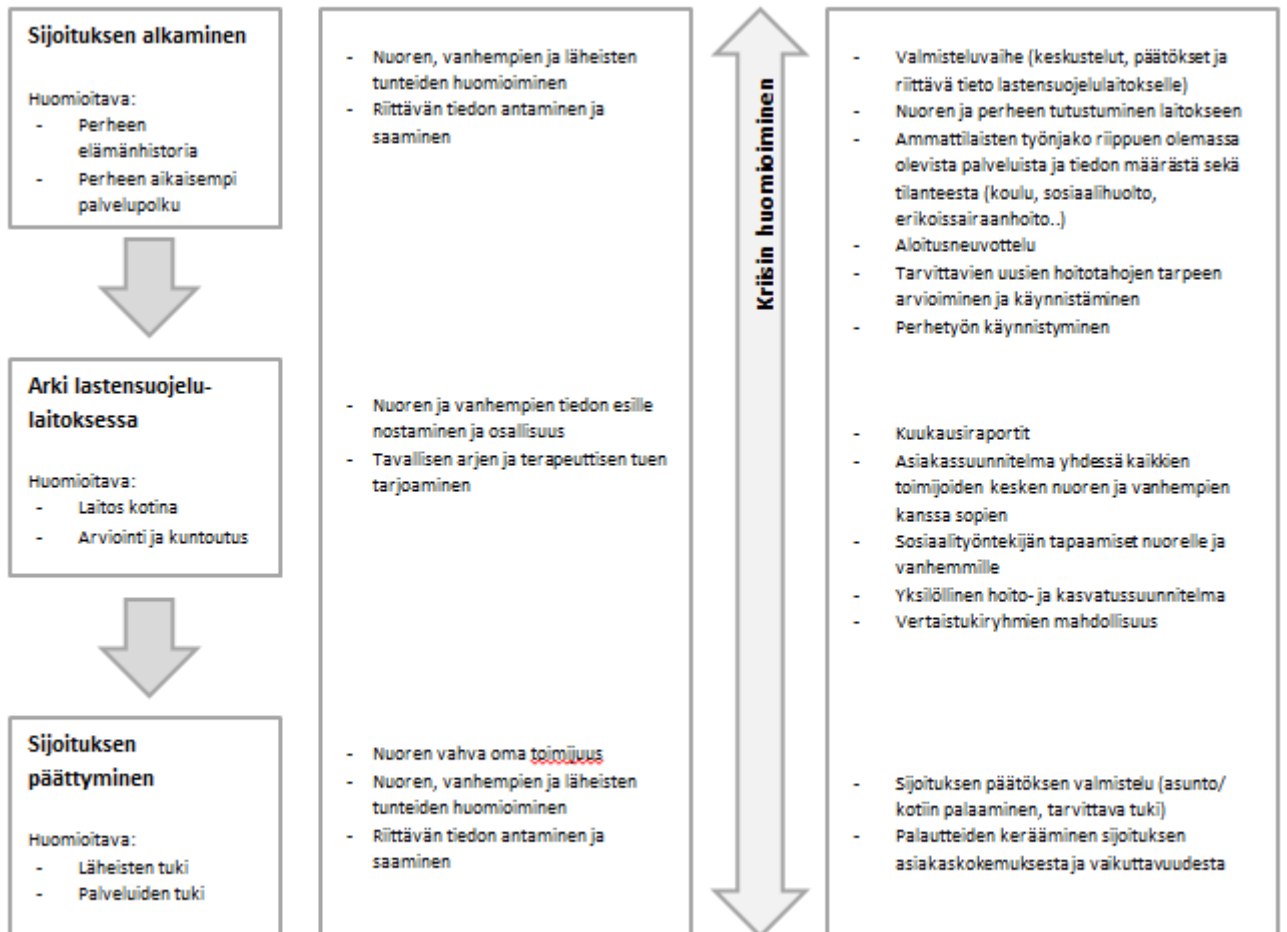
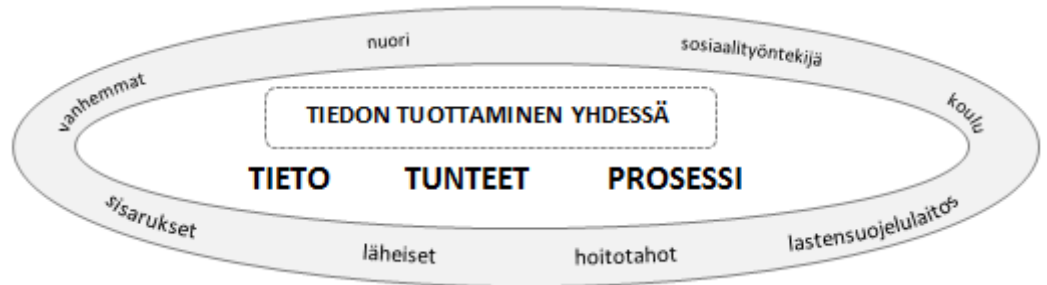
Ammattilaisten yhteistoiminta:

60. Ammatillaiset pitävät nuoren ja vanhempien luvalla sijoituksen alussa työnjakopalaverin tai sopivat muutoin työnjaosta
61. Asiakassuunnitelmissa ovat mukana nuoren ja vanhempien kanssa sovitut tahot, mieluiten tärkeimmät toimijat
62. Asiakassuunnitelmissa sovitaan yhdessä kaikkien toimijoiden kesken yhteiset tavoitteet
63. Hoito- ja kasvatussuunnitelma tehdään yhteistyössä hoitotahojen ja koulun kanssa
64. Toimijoiden kesken yhteisesti tehtävän arvioinnin tekemistä kehitetään
65. Luodaan palautejärjestelmä asiakaskokemuksesta
66. kaikki ammatillaiset sitoutuvat pitämään yllä toivon ilmapiiriä sekä tukemaan toisen ammatillaisen toimijuutta
67. Ammatillaiset ilmoittavat toisilleen omassa toiminnassa tapahtuvista muutoksista sijoituksen aikana, mikäli nuorelta ja vanhemmilta on lupa
 - a. Koulu: tukitoimet ja niissä tapahtuvat muutokset
 - b. Hoitotahot: tukitoimet ja niissä tapahtuvat muutokset
 - c. Sosiaalityö: Sijoituksen alkaminen ja päättyminen
 - d. Lastensuojelulaitos: Nuoren hyvinvointi ja siinä tapahtuvat muutokset

4.3 Sijoituksen prosessi

Tähän kappaleeseen on koottu kuvaksi sijoituksen prosessi käsikirjaan kerättyä monitoimijaista tietoa hyödyntäen. Prosessia on pohdittu ryhmissä erityisesti seminaarissa 15.11.2018. Prosessikaavioon on kerätty yleisellä tasolla sijoitukseen liittyvät seikat.

Sijoituksen prosessi:

4.4 Monitoimijaisuus lastensuojelulaitoksessa

Lastensuojelulaitoksen arjessa monitoimijaisuus voidaan nähdä mahdollisuutena ja haasteena. Monitoimijuus haastaa tiedonsiirron ja vaikeissa elämäntilanteissa erityisesti nuoret kokivat haasteelliseksi liian monet ammatillaiset neuvottelutilanteissa. Erääksi

ratkaisuksi ammattilaiset ehdottivat sitä, että tiedon siirtoa tehtäisiin neuvotteluiden lisäksi myös muilla tavoin ja ammattilaiset voisivat pitää työnjakopalavereita.

Palveluiden integraatio ja monialaisuus eivät automaattisesti johda palveluiden käyttäjien kannalta hyvinvoinnin paranemiseen. Monitoimijaisuus käsitetään useimmin neuvottelutilanteina, johon osallistuu useita ammattilaisia ja asiakkaita. Monitoimijaiset käytännöt eivät kuitenkaan takaa sitä, että lapset, nuoret ja perheet saavat tarvitsemansa avun lastensuojelun sijoituksen yhteydessä. Rose & Norwich (2014) määrittelevät monitoimijaisen integratiivisen työskentelyn onnistumisen elementeiksi seuraavat seikat:

1. Asiakkaan avunsaannin ja palvelukokemusten taso
2. Työntekijätaso
3. Asiakaskohtaisen yhteistoiminnan taso
4. Palveluiden organisoinnin ja johtamisen taso
5. Poliittinen taso

Asiakkaan avunsaannin ja palvelukokemusten tasolla lastensuojelulaitoksen tulee varmistaa lasten ja nuorten tiedon saanti ja heitä tulee haastatella tarkoin, jotta tieto kulkee molempiin suuntiin. Vanhempien kohdalla erityisen tärkeäksi nousee sijoituksen aiheuttamien tunteiden käsittely. Myös sisarukset tulee huomioida sijoituksen aikana.

Työntekijätasolla ja asiakaskohtaisella yhteistoiminnan tasolla tulee huolehtia siitä, että kaikilla ammattilaisilla on ymmärrys siitä, että menneet palvelukokemukset ja elämäkokemukset vaikuttavat nykyhetkellä erityisesti sijoituksen alkuvaiheessa. Ammattilaisten tulee ymmärtää, että riittävän tiedon antaminen ja tunteiden käsittely tukevat lasten, nuorten ja vanhempien toimijuutta jolloin he voivat osallistua monitoimijaiseen yhteistyöhön täysivaltaisina toimijoina. Ammattilaisten tulee myös ymmärtää, että suunnitelmat tulee tehdä yhdessä ilman ammattilaisten välistä nokittelua.

Palvelukohtaisen organisoinnin ja johtamisen tasolla tulee ensisijaistaa sijaishuollossa kriisi- ja traumakokemusten huomiointi. Tämä ei tarkoita traumaterapiaa vaan koulutuksen lisäämistä kriisi- ja traumaorientaatioon. Neuvottelukäytännöistä tulee tehdä selkeät ohjeistukset. Eri alojen ammattilaisten tulee tehdä yhdessä asiakkaiden kanssa yhteiset suunnitelmat ja neuvottelukäytänteiden tulee ottaa huomioon asiakkaiden yksilölliset tarpeet.

Poliittisella tasolla puolestaan tarvitaan tahtoa ja ymmärrystä mahdollistaa nämä tarpeet. Tarvitaan ymmärrystä siihen, että vaikuttavuus syntyy siitä, että kuntouttavaksi tarkoitettu sijoitus todella toteutuu. Resurssit ja mitoitukset tulee olla riittävät. Sijoitettujen lasten, nuorten ja vanhempien vahvan toimijuuden mahdollistaminen luo aitoa osallisuutta. Osallisuuden tunne puolestaan luo liittymistä koulutukseen ja työelämään. Inhimillisiä ja taloudellisia säästöjä voi syntyä siten, että mahdollistamme hyvän kohtaamisen lastensuojelulaitoksessa, niin arjessa kuin neuvottelutilanteissa.

4.5 Jatkokehittämisen aiheita

Lastensuojelun terapeuttinen laitospalveluksen mallinnus toimii hyvänä pohjana koko lastensuojelulaitoksen toiminnan kehittämiseksi. Paikallisessa kehittämisprosessissa korostettiin samansuuntaisia asioita kuin mallinnuksessa. Tässä raportissa mallinnuksen teemoja on kirjoitettu auki konkreettiseksi toiminnaksi. Erityinen huomio oli sillä, että nuoret, vanhemmat ja ammattilaiset näkivät hyvin samankaltaisesti sen mistä hyvä arki muodostuu ja millaisia erityisiä piirteitä tulisi huomioida. Nuoret ja vanhemmat ko-

rostivat sijoituksen alkuvaiheen merkitystä (Aarnio 2018), mikä on tässä käsikirjassa erityisesti nostettu esiin. Muutoin on hyödynnetty jo tehtyä kehittämistyötä, tutkimusta ja tässä prosessissa syntyneitä näkökulmia.

Lastensuojelun terapeuttinen laitospalveluksen mallinnus korostaa jatkuvaa kehittämistä ja tutkimusta koko sijaishuoltoon liittyen. Uuden lastensuojelulaitoksen toiminnassa on jatkossakin tärkeää huomioida terapeuttisen orientaation jatkuva koulutus. Suunnitelmana on, että uusi laitos voisi toimia jatkossa alueen laitosten edustajia koostavana toimijana, jolloin tiedonvaihto julkisten ja yksityisten toimijoiden välillä jatkuisi Etelä-Pohjanmaan Lape-hankkeen jälkeenkkin. Tutkimusyhteistyön virittäminen ja vaikuttavuuden arviointi ovat uusia avauksia, joihin tarvitaan aikaa ja tilaa. Lastensuojelulaitoksissa voidaan kuitenkin kerätä asiakaskokemuksia. Sosiaalityössä puolestaan nähdään sijoituksen vaikuttavuutta pidemmällä aikavälillä. Tarkempaan ja laajempaan vaikuttavuuden arviointiin tarvitaan kuitenkin erikoistuneita työntekijöitä ja tulevaisuudessa tällaisia työntekijöitä löytyy toivottavasti maakunnasta.

Asiakkaan tilanteen arvioinnissakin on vielä kehitettävää. Kehittämispäivässä 15.11.2018 todettiin, että työn tekeminen yhdessä on lisääntynyt, mutta yhteisen arvioinnin tekemisessä on vielä kehitettävää. Ei ole olemassa yhteisiä digitaalisia alustoja yhteisen arvioinnin tekemiselle, mutta yhteisen arvioinnin tekemistä voidaan siitä huolimatta kehittää. Prosessin tarkempaa tarkastelua varten tulee pohdittavaksi vielä sijaishuollon kansalliset laatukriteerit (THL), jotka ilmestyvät vuoden 2018 loppuun mennessä. Niissä on määritelty eri toimijoiden roolit, joita tulee tarkastella vielä tarkemmin jokaisen ammattiryhmän osalta. Ehdotuksena kehittämispäivässä 15.11.2018 nousi myös check list:n laatiminen erityisesti sosiaalityöntekijöille eri työvaiheisiin. [Lastensuojelun käsikirjasta](#) (THL) löytyvät tarkemmat tiedot päätöksen teon arviointiin ja työvaiheisiin, joita voi hyödyntää mahdollisten check list:n laatimisessa.

Vertaistukiryhmien perustaminen osaksi laitoksen toimintaa vaatii koulutusta ja sen myötä ryhmät tulee käynnistää. Hankkeen aikana ryhmien vetämistä on harjoiteltu ja näiden ryhmien vetäjät voivat toimia kouluttajina uusien vertaistukiryhmien vetäjille. On selvää, että uuden laitoksen toiminnan aloittaminen vaatii ensin aikaa ja vertaistukiryhmien aloittaminen voi tapahtua myöhemmin. Esimerkiksi Vaasan kaupungin lastensuojeluyksiköissä vertaistukiryhmät ovat toiminnassa ja sieltä voi käydä ottamassa oppia jatkossa. Menetelmien käyttöön otto vaatii yhteistä sopimista ja mahdollisesti lisäkoulutusta. Kouluttajia eri menetelmien käyttöön löytyy laajasti maakunnasta.

Yhteiskehittämisen menetelmää voidaan jatkaa lastensuojelulaitoksen arjessa. Tämä tarkoittaa sitä, että kaikki ammattilaiset säilyttävät joustavan mielen ja kuulevat nuorten, vanhempien, tutkijoiden ja toistensa viestin. Avoin, utelias ja lämmin asenne takaavat mahdollisimman hyvää arkea sijoitetuille nuorille.

LÄHTEET

- Aarnio, Noora (2018) Toipuminen tapahtuu vuorovaikutuksessa – Miten ammattilaiset voivat tukea nuorta ja hänen vanhempiaan sijoituksen alkuvaiheessa. Eriksson, Pia & Petrelius, Päivi toim. Uudistuva lastensuojelu –kohti asiakkaiden ja ammattilaisten yhteistoimintaa. Työpapereita 32/2018, THL. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-208-6> tai <http://uusiep.fi/wp-content/uploads/2018/11/toipuminen-tapahtuu-vuorovaikutuksessa.pdf>
- Boxall, Kathy & Smeeton, Joe (2011) Birthparents' perceptions of professional practice in child care and adoption proceedings: implications for practice. *Child and Family Social Work* 6:4,444-453.
- Heino, Tarja & Hyry, Sylvia & Ikäheimo, Salla & Kuronen, Mikko & Rajala, Rika (2016). Lasten kodin ulkopuolelle sijoittamisen syyt, taustat, palvelut ja kustannukset. HuosTa – hankkeen päätulokset 2014-2015. Työpaperi 3/2016. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.
- Helavirta, Susanna (2016) Lapsen asioista vastaaminen huostaanoton jälkeen sosiaalityöntekijöiden kuvaamana. Teoksessa Huostaanotto: lastensuojelun vaativin tehtävä. Toim. Enroos, Rosi, Heino, Tarja & Pösö, Tarja. Tampere: Vastapaino.
- Hyvärinen, Sauli & Pösö, Tarja (2018) Lasten haastattelu lastensuojelussa. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Höykinpuro, Milla & Sauramäki, Sari & Välimaa Mira (2018) Kuulumisia selvittävä haastattelu. toim. Hyvärinen, Sauli & Pösö, Tarja teoksessa Lasten haastattelu lastensuojelussa. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Laakso, Riitta (2009). Arjen rutiinit ja yllätykset. Etnografia lastenkotityössä. Tampere: Tampereen yliopistopaino.
- Laakso, Riitta & Enroos, Rosi (2016). Vierailta ovilla. Lapsen sijaishuoltopaikkaan tulo huostaanotettujen lasten ja sijaishuoltopaikkojen toimijoiden näkökulmasta. *Yhteiskuntapolitiikka* 81:5, 506-515.
- Närhi, Pekka & Timonen-Kallio, Eeva. & Yliruka, Laura. Lastensuojelun terapeuttisen laitospäätöksen mallinnus. Työpaperit 23/2017. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.
- Pitkänen, Miia (2011) Vastuun paikka! Vanhempien tukeminen lapsen huostaanotossa. Soccan ja Heikki Varis instituutin julkaisusarja 26. http://www.socca.fi/files/1404/Vastuun_paikka!_Vanhempien_tukeminen_lapsen_huostaanotossa.pdf
- Rose, J. & Norwich, B. (2014) Collective commitment efficacy: a theoretical model for understanding the motivational dynamics of dilemma resolution in inter-professional work. *Cambridge Journal of Education*, 44:1, 59-74.

Vario, Pipsa & Barkman, Johanna & Kiili, Johanna & Nikkanen, Marko & Oranen, Mikko & Tervo, Jaana (2012). Suojele unelmia, vaali toivoa – Nuorten suositukset lastensuojelun ja sijaishuollon laadun kehittämiseksi. Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisuja 6/2012. <https://pesapuu.fi/wp-content/uploads/2018/02/suojele-unelmia-vaali-toivoa.pdf>

Muut aineistot:

Lapsen oikeuksien sopimus. <https://www.unicef.fi/lapsen-oikeudet/>

Lasten ja perheiden palveluiden muutosohjelma (LAPE):
<https://stm.fi/hankkeet/lapsi-ja-perhepalvelut>

Lastensuojelulaki 417/2007

Tervo, Jaana & Petrelius, Päivi. (toim.) Lastensuojelun käsikirja.
<https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja>

Liite 1 NUOREN ALKUHAASTATTELU

pvm _____

Nimi: _____

Puhelinnumero: _____

Osoite: _____

Sähköpostiosoite: _____

Tiedätkö miksi tulet laitokseen? Millä mielellä tulet?

Mitä sinun mielestäsi tulisi muuttua, jotta voit mennä takaisin kotiin?

Miten jaksat? Miten koet oman vointisi tällä hetkellä? (*menetelmä*)

Verkostosi

Ketkä ovat sinulle tärkeitä ihmiset?

Mikä on toiveesi yhteydenpidosta heidän kanssaan?

Keiden kanssa asut?

Jos saisit päättää, missä haluaisit asua?

Mitä mieltä olet kotielämästä?

Millaiset välit sinulla on sisaruksiisi ja vanhempiisi?

Koulunkäyntisi

Mitä mieltä olet koulunkäynnistäsi?

Mitkä asiat siihen mielestäsi vaikuttavat?

Miltä koulu sinusta tuntuu?

Jos sinulla on paljon poissaoloja koulusta, miksi?

Onko koulujärjestelyjäsi muutettu, että koulunkäyntisi sujuisi? Miten?

Onko sinulla koulussa kavereita?

Vapaa-aikasi

Mitä teet vapaa-ajallasi?

Mitä mieltä olet vapaa-ajastasi?

Onko sinulla harrastuksia?

Mitä päihteitä olet kokeilut ja mitä käytät edelleen?

	En käytä	Olen kokeil- lut	Käytän	Kuinka usein/ paljon?
Alkoholi				
Nuuska				
Tupakka				
Huumeaineet				

Koetko, että sinuun on kohdistunut väkivaltaa?

Osaatko kertoa millaista?

Oletko itse käyttäytynyt väkivaltaisesti, jos olet, miten?

Kuvaile itseäsi

Mikä saa sinut hyvälle mielelle? Mistä nautit?

Mikä saa sinut surulliseksi?

Pelkäätkö jotain? Mitä?

Mitä teet, jos suutut?

Millainen olet? Luonteenpiirteesi?

Millaisia vahvuuksia sinulla on? (menetelmä)

Muuttaisitko itsessäsi jotain, jos voisit? Mitä?

Mikä on uskonnollinen vakaumuksesi ja mitä toivot meidän huomioivan?

Miten toivot, että sinut kohdataan, jos sinulla on paha olla?

Mitä odotat / toivot
työntekijöil-
tä

vanhemmilta

läheisil-
tä

Millaisena näet tulevaisuutesi?

Päiväys:

Allekirjoitus (nuori)

Allekirjoitus (ohjaaja)

Liite 2 TOIPUMINEN TAPAHTUU VUOROVAIKUTUKSESSA -KYSYMYSPATTERI

Kysymyspatteri on tarkoitettu sijaishuollossa toimivien ammattilaisten reflektion tueksi

Sijoitettujen lasten, nuorten ja heidän perheidensä taustalla on todettu olevan vaikeita elämäkokemuksia sekä myös traumahistoriaa. Lisäksi tuen kohdentaminen voi olla haasteellista erilaisten ristikkäisten intressien vuoksi. Tämän kysymyspatterin tavoitteena on tuoda ratkaisukeskeisiä ja terapeutteja elementtejä sijoitetun lapsen tai nuoren tilanteen pohdintaan. Terapeutteisuus ei tässä yhteydessä tarkoita terapiaa vaan arjen työn kohdentamista positiiviseen vuorovaikutukseen sijoitetun lapsen tai nuoren tarpeet huomioiden.

Kysymyspatteri sopii erityisen hyvin sijoituksen alkuvaiheen pohdintaan tai muutosvaiheisiin. Tilanteessa saattaa olla paljon erilaisia tekijöitä, joiden jäsentämiseen ammattilaiset voivat saada tukea pohtimalla tilannetta sijoitetun lapsen tai nuoren sekä hänen verkostoidensa näkökulmasta.

Kysymyspatterin taustalla on sijoitetun lapsen subjektiivinen hyvinvointi teoreettinen viitekehys sekä Lape-hankkeessa tehty kehittämistyö. (Lähde: Selwyn, Julie & Wood, Marsha 2017. Looked after children and young people's views on what matters on their subjective well-being. Adoption and fostering 41 (1) 20-34. United Kingdom: Sage publications.)

Ohjeet kysymyspatterin käyttöä varten:

1. Kerro lapsen tai nuoren tilanteesta. (elämäntilanne, perhe, palvelupolku)
2. Käykää tiimissä yhdessä läpi kysymyspatterin kysymykset. Keskittykää kysymykseen: Miten työntekijä voi vaikuttaa?
3. Jakakaa roolit: Yksi vetää keskustelun, yksi kirjaa ja muut keskustelevat (vrt. systeminen lastensuojelu). Mikäli on käytettävissä terapeutista osaamista, se tukee pohdintaa.

TURVALLISUUS

Miten työntekijä voi edistää lapsen/nuoren turvallisuuden tunnetta sijaishuoltopaikkaan tullessa?
Sijaishuoltopaikasta lähtiessä?
Miten työntekijä huomioi vanhemmat, kun lapsi/nuori tulee sijaishuoltopaikkaan?
Lähtee sijaishuoltopaikasta?
Miten työntekijä voi edistää turvallisuuden lapsen/nuoren turvallisuuden tunnetta neuvotteluissa?
Entä vanhempien turvallisuuden tunnetta?
Miten mahdollinen kriisi huomioidaan neuvottelutilanteessa?

SUHTEET

Miten työntekijä voi tukea yhteydenpitoa perheeseen (ja läheisiin)?
Miten työntekijä voi tukea hyviä ystävyys-suhteita?
Miten työntekijä voi tukea suhdetta sosiaalityöntekijään?
Miten työntekijä voi tukea lapsen/nuoren varhaiskasvatusta/koulun käyntiä?
Miten työntekijä voi edistää omaa vuorovaikutussuhdettaan lapsiin ja nuoriin?
Kotieläimet?

OIKEUDET

Miten työntekijä voi varmistaa, ettei lapsi/nuori tule hyväksikäytetyksi, kiusatuksi tai leimatuksi?
Miten työntekijä voi toimia edistääkseen suhdetta sosiaalityöntekijään? (Lapsi/nuori tietää sosiaalityöntekijän nimen ja mahdollisuus puhua kahden kesken)
Miten lastensuojelulaitoksen käytännöissä voidaan huomioida se, että lapset ja nuoret voivat vaikuttaa päätöksentekoon omissa ja yhteisön asioissa?

RESILIISSIN RAKENTAMINEN

Miten työntekijä voi edistää nuoren tunnetta että hän on rakastettu?

Miten työntekijä voi osoittaa olevansa luotettava aikuinen?

Miten työntekijä voi tukea lapsen/nuoren koulunkäyntiä?

Miten työntekijä voi tukea osallisuutta nuorten yhteisöissä?

TOIPUMINEN

Miten työntekijä voi tukea lapsen tunnetta siitä, että hänellä on uusi mahdollisuus?

Miten työntekijä voi tukea nuoren vahvistumista siihen, että elämä menee parempaan suuntaan?

Miten työntekijä voi tukea vaikeuksissa?

Miten työntekijä voi tukea oman elämänhistorian käsittelyssä?